

ne (med de ældste bevarede skovtræer i Danmark), rektor H. C. Rasmussen børneforsorgsseminariet, rektor Ole Holmberg behandlingshjemmet Danekrogen, og endelig slutter pastor Poul Falk Hansen med nogle personlige betragtninger: »Spredte glimt fra Jægerspris«. Uden at gå nogen for nær må man dog nok fremhæve direktøren for Ny Carlsbergfondet, Torben Holck Coldings kapitel »Den kongelige arv«, der gennem en minutiøs og overordentlig skarpsindig gennemført arkivundersøgelse skildrer tilblivelsen af den uhyre formue, der blev stiftelsens grundlag. Det er sjældent i en publikation af denne art at træffe på et stof, der, uhyre detaljeret, som det er, næsten er medrivende som en god kriminalroman.

Af bogens ca. 150 billeder bringes mange for første gang. Der er dels tale om malerier, dels fotografier, de sidste både fra gamle albums og fra nyoptagelser specielt til bogen. Der sluttet med fortegnelser over bestyrelsesmedlemmer og funktionærer samt et kombineret person-, sted- og emneregister.

Finn H. Lauridsen

Erik Beukel: *Socialdemokratiet og stationeringsproblemet 1952–53. En sikkerhedspolitisk beslutning.* (Odense University Press, 1974), 72 s.

Formålet med Erik Beukels afhandling har været: »ved hjælp af en nærmere analyse af en konkret beslutning i et sikkerhedspolitisk spørgsmål at forsøge at bidrage til formuleringen af hypoteser om, hvilke faktorer der under forskellige betingelser bestemmer et lands sikkerhedspolitik,

specielt de begrænsninger i alliancepolitikken, stater som Danmark og Norge har valgt at fastholde« (s. 9). Den sikkerhedspolitiske beslutning, der er tale om, er beslutningen om ikke at modtage tilbudet om en permanent stationering i fredstid af amerikanske flystyrker i Danmark. Beslutningen blev truffet af Socialdemokratiet og meddelt på partiets kongres i juni 1953 af partiformanden Hans Hedtoft, og som følge af Socialdemokratiets nøgleposition med hensyn til dansk sikkerhedspolitik var sagen dermed afgjort. Det blev i den politiske debat og specielt i valgkampen forud for septembervalget 1953 mere end antydnet, at beslutningen skyldtes usaglige indenrigspolitiske hensyn og således var udtryk for den rene opportunistiske fra Socialdemokratiets side. Denne påstand genspejles i den foreliggende bog, idet forfatteren som en sekundær og mere snæver opgave har sat sig for at »klarlægge, hvilken betydning partiets indenrigspolitiske interesser og mål havde for afgørelsen« (s. 16).

Der er altså både et mere principielt og et mere konkret sigte med afhandlingen. En forudsætning for begge opgavers løsning er imidlertid, at der bliver tegnet et nogenlunde dækkende billede af beslutningens tilblivelse: en analyse af en begivenhed (her: en beslutnings tilblivelse) må bygge på en fremstilling af begivenheden; man må nødvendigvis kunne fortælle, hvad der skete, for nøjere at kunne analysere det. Det er ikke lykkedes forfatteren at tegne et klart billede af udviklingen frem til beslutningens offentliggørelse på partikongressen. Det skyldes i nogen grad, at han ikke har haft fuld adgang til det relevante kildemateriale, således at kildegrundlaget er meget ujævnt. F. eks. er den tidligste fase af

de socialdemokratiske ledes overvejelser forholdsvis godt belyst, fordi Hans Hedtoft i sommeren 1952 var i USA og i den tid korresponderede med H. C. Hansen, men som helhed er det småt med materiale, der direkte belyser de interne overvejelser, og det sætter naturligvis grænser for, hvor sikre resultater man kan tilvejebringe. Et stykke videre kan man dog komme, hvis man prøver at tænke problemet systematisk igennem og forsøger at rekonstruere den situation, som de socialdemokratiske ledere befandt sig i.

I maj 1952 opfordrede Natos militære overkommando i Europa den amerikanske og den danske regering til at optage tosidede forhandlinger om placering af amerikanske fly i Danmark. Dermed var spørgsmålet for alvor rejst, og Socialdemokratiet stod over for et sikkerhedspolitisk problem, der var indenrigspolitisk ubehageligt, eftersom det kunne forudses, at en permanent stationering af amerikanske fly ville blive betragtet med betydelig uvilje hos store dele af vælgerne. De socialdemokratiske ledere måtte tage stilling til, om de sikkerhedspolitiske hensyn vejede tungere end de indenrigspolitiske ulemper. Udtalelser, såvel offentlige som private, af de socialdemokratiske ledere fra sommeren 1952 tyder på, at de allerede på det tidspunkt havde accepteret *princippet* om en amerikansk flystationering. Således tolker Erik Beukel også kilderne, og det virker umiddelbart sandsynligt (s. 30 f. og note 7 s. 65). Til gengæld skulle det være betonet stærkere, for hvis det er rigtigt, ændrer situationen dermed i nogen grad karakter. Hvis Hedtoft og H. C. Hansen allerede i sommeren 1952 har besluttet at acceptere princippet om flystationering, betyder det, at de principielle sikker-

hedspolitiske hensyn er blevet tilgodeset i første omgang, og problemstillingen bliver derefter en lidt anden, idet de indenrigspolitiske hensyn nu kan veje tungere til. Efter at første led af beslutningen er truffet, bliver problemet at vurdere, om det var en sikkerhedspolitisk nødvendighed *i den aktuelle situation* at modtage amerikanske flystyrker. Hvis det nemlig ikke er det, og hvis der ikke kan argumenteres for, at det er en nødvendighed, må de indenrigspolitiske betænkeligheder, som der gøres udmærket rede for i bogen, veje til. Set i lyset af denne rekonstruktion kan der også gives en bedre forklaring på, hvorfor Norges basepolitik spillede en så stor rolle for det danske Socialdemokrati: det ville være meget vanskeligt for Socialdemokratiet at fremstille amerikanske baser som en sikkerhedspolitisk nødvendighed, hvis modstandere af baserne kunne henvise til, at den norske regering mente at kunne klare sig uden (jvf. s. 43 og s. 53).

Det forekommer derfor, at man kan give et mere præcist billede, hvis man tænker Socialdemokratiets situation igennem i hele tidsrummet, fra spørgsmålet for alvor bliver rejst i maj 1952, til partiets beslutning offentliggøres i juni 1953, idet det da viser sig, at partiet ikke stod i en og samme situation, men at situationen ændrede sig i periodens løb. Der var tale om en beslutningsproces, der strakte sig over et år, og som resulterede i en toledet beslutning: først en accept af princippet om en stationering og derpå en afvisning af at modtage en stationering i den øjeblikkelige situation.

Når man på den måde inddrager det dynamiske aspekt, kan man med langt større sikkerhed udtale sig om, hvilke faktorer der påvirkede partiet.

Der er en tilbøjelighed i den foreliggende bog til at betragte beslutningen ud fra en statisk tankegang, og det gør det vanskeligt for forfatteren at besvare spørgsmålet om, hvilken betydning de indenrigspolitiske hensyn havde. På den ene side mener han at konstatere, at indenrigspolitiske hensyn spillede en rolle (s. 53, 56 og 59 f.), og på den anden side konstaterede han, at Socialdemokratiet ikke anså sin beslutning for at være skadelig i forhold til den sikkerhedspolitiske målsætning (s. 41). Det bliver man ikke meget klogere af. Hvis man henholder sig til ovenstående forsøg på at rekonstruere den situation, Socialdemokratiet befandt sig i, og fæstner sig ved, at princippet om en stationering ret hurtigt blev accepteret, kan man deraf udlede, at partiledelsen derefter bedre kunne lade indenrigspolitiske hensyn influere på afgørelsen. Det harmonerer godt med, at partiet både i selve beslutningens formulering og også ved senere lejligheder udtrykkeligt reserverede sig og kommende regeringer ret til i en senere situation at modtage en stationering, hvis omstændighederne skulle tilsige det. Det forekommer evident, at dette sikkerhedspolitiske hensyn, som tidligt blev tilgodeset – man kan så mene forskelligt om værdien af det – har gjort det muligt for de socialdemokratiske ledere at tillægge indenrigspolitiske hensyn større vægt for beslutningen om, hvad der skulle gøres i den aktuelle situation. Dermed har man nøglen til det forhold, som konstateres (s. 56), men ikke klarlægges nøjere, nemlig at hensynet til Det radikale Venstre først synes at spille en rolle i foråret 1953, hvilket passer ind i det generelle mønster, at de ledende socialdemokrater i 1952 nærmest udtalte sig for en stationering og

i 1953 nærmest imod. Der gøres bl. a. opmærksom på ændringer i den internationale situation: Eisenhower afløser Truman i jan. 1953, og Stalin dør i marts. Derimod overses en ændring i den indenrigspolitiske situation, nemlig den at der kort efter nytår 1953 opnås enighed om en ny grundlov, hvilket rykker et valg betydeligt nærmere. Det aktualiserer i høj grad de indenrigspolitiske grunde, der taler for, at Socialdemokratiet skal sige nej til en stationering, og dette sammenholdt med betydningen af, at princippet om baser er accepteret, forklarer, hvorfor de indenrigspolitiske betragtninger indtager en så fremtrædende rolle i foråret 1953.

Kildegrundlaget er som nævnt spin-kelt, og enhver fremstilling af beslutningsprocessen må derfor gives og tages med forbehold, men med anvendelse af historisk metode kan man nå et stykke endda. Det forekommer, at tankegangen bag bogen er for skematisk, og man sidder tilbage med en fornemmelse af, at forfatteren ikke har været helt på det rene med, hvordan han skulle få belyst sine spørgsmål. Det virker, som om han leder i kilderne efter eksplícitte svar på sine spørgsmål (s. 50, jvf. s. 19 og note 1 s. 70), men det er jo langt fra altid, at man kan finde kilder, der kan bruges på den måde. Langt hyppigere er det, at man må forsøge at udlede oplysninger af kilderne ved at foretage både en positiv og en negativ bestemmelse af dem og ved at gennemtænke konsekvenserne af og forudsætningerne for de bestemmelser, man har kunnet foretage.

Bogen havde, som det blev nævnt i indledningen, et dobbelt sigte. Foruden det snævrere at undersøge, hvilken vægt man kan tillægge de inden-

rigspolitiske hensyn, er der også et bredere, nemlig at bruge analysen af en konkret beslutning til at formulere hypoteser af generel art. Der til er at sige, at det kan man selvfølgelig godt: hypoteser kan man fremsætte til hver en tid og på selv det spinkleste materiale; men værdien af dem bliver også derefter. Og værdien af en generalisering – selv i hypoteseform – ud fra et enkelt eksempel forekommer meget tvivlsom, jvf. anmeldelsen af Hans Branner: Småstat mellem stormagter i *Historie X*, 2, s. 318. Forfatteren henviser til en artikel af Arend Lijphart (note 7 side 62), hvori der bl. a. omtales forskellige typer af case-studies. Den foreliggende afhandling må ud fra Lijpharts typologi klassificeres som en hypotese-skabende case-study, og netop den type tillægges i artiklen stor teoretisk værdi. Det bekræftes ikke af denne bog. Forfatteren formulerer fire hypoteser, hvoraf de tre er generelle, mens den fjerde drejer sig konkret om forbindelsen mellem dansk og norsk sikkerhedspolitik efter 1949. De tre andre er formuleret generelt, og fælles for dem er, at taget efter pålydende er de uholdbare. Den første går ud på, »at en småstats basepolitik som led i en alliancepolitik må forstås ud fra forventninger om, at alliancepartneren i krisesituationer vil udvise en tilbageholdende adfærd« (s. 59). Hypotesen er overordentlig uklart formuleret. Menes der, at enhver småstats basepolitik uanset indhold (altså både accept og afvisning) må forstås ud fra, at alliancepartneren (det må vel være lig med basemagten, men hermed har man på forhånd udelukket en basepolitik, der omfatter stationering af flere forskellige alliancepartners styrker i en småstat) altid er tilbageholdende i krisesituationer? Hvis en

faktor (alliancepartnerens tilbageholdenhed) er konstant, så bidrager den ikke i sig selv til forståelsen af en variabel størrelse (småmagts basepolitikken). Skal hypotesen forstås sådan, er den meningsløs. Den kan måske tolkes på en anden måde, nemlig sådan at basepolitikken må forstås ud fra, *i hvor høj grad* småstaten har forventet, at alliancepartneren ville være tilbageholdende i krisesituationer, således at forstå, at jo mere tilbageholdende alliancepartneren regnedes, jo ivrigere var småstaten for at modtage baser, og jo mindre tilbageholdende alliancepartneren regnedes, jo mindre tilbøjelig var småstaten til at modtage baser. Således tolket er hypotesen uanvendelig, fordi den ikke udsiger noget om småstats basepolitiske praksis, som meget vel kan være resultatet af et pres fra en alliancepartners side, hvorved en småstat kan være tvunget til at føre en basepolitik stik imod ovennævnte hypotese. Den er heller ikke holdbar. Den er f. eks. for snæver til at dække Islands basepolitik. Når det er så vanskeligt at forstå hypotesen, hænger det sammen med, at den rummer nogle meget uldne udtryk. Begrebet 'forstås ud fra' er altfor vagt. Det uforpligtende begreb er formentlig taget i anvendelse, fordi grundlaget er så spinkelt, at det ikke tillader præcise formuleringer.

Den anden hypotese går ud på, »at interne faktorer spiller en større rolle ved den løbende udformning af en småstats alliancepolitik end ved selve valget af alliancepolitikken« (s. 60). Også den forekommer at være formuleret mere generelt, end der er dækning for. Den har i hvert fald ikke gyldighed for Danmarks Natopolitik. Beslutningen om *i princippet* at acceptere stationering af allierede tropper var et led i den løbende ud-

formning af alliancepolitikken, men det kan ikke vises, at interne faktorer har spillet en større rolle for den beslutning end for beslutningen om at tilslutte sig Atlantpagten. (Derimod har interne faktorer sandsynligvis influeret mere på beslutningen om ikke i den foreliggende situation at acceptere nogen stationering, men det ændrer ikke ved, at hypotesen ikke kan opretholdes i den anvendte formulering).

Den tredje hypotese er en formodning om, »at i den løbende udformning af en småstats sikkerhedspolitik indgår en stadig hensyntagen til befolkningens historisk betingede skepsis over for selve det at deltage i en kollektiv forsvarsorganisation – for så vidt småstaten traditionelt har ført alliancefrihedspolitik« (s. 60). Den er næppe heller holdbar; gælder den f. eks. for Grækenland? Også her bruges der alt for vage begreber, f. eks. 'hensyntagen til', og det bevirker, at hypotesen ikke er særlig anvendelig. Det samme gælder de øvrige hypoteser. De er ad hoc-formuleringer; der er ikke meget perspektiv i at begynde at teoretisere over en småstats basepolitik som led i en alliancepolitik. Hvis Beukel havde inddraget et langt større materiale og arbejdet bredt komparativt, havde han formentlig opgivet at arbejde med så små moduler som disse. Bogen er præget af en alt-andet-lige-tankegang, troen på at man ved at isolere en enkelt faktor og undersøge situationer, hvor kun den varierer, efterhånden kan etablere en fuldstændig viden om de enkelte faktoreres rolle og betydning. Det gør, at bogen i sin grundlæggende betragtning er statisk og derved står i vejen for sig selv: Man kan ikke ved hjælp af en statisk, dvs. udialektisk tankegang nå til forståelse af eller indsigt

i en dynamisk og dialektisk virkelighed. Det eksemplificeres bl. a. i en betragtning s. 37. Forfatteren formoder, »at en hypotese om, at basepolitikken påvirkes af vurderingen af den ydre trussel, i hvert fald må modificeres, idet en stationering antoges i visse situationer at kunne øge risikoen for landet, dvs. at truslen i realiteten blev forøget.« Det forekommer urimeligt at modificere hypotesen om den ydre trussels betydning med den nævnte begrundelse; hypotesen bliver tværtimod bestyrket. Hvis en basepolitik påvirkes af vurderingen af den ydre trussel, dvs. at en positiv basepolitik har til formål at mindske den ydre trussel, så bestyrkes den opfattelse, når en positiv basepolitik opgives, fordi den skønnes at føre til det modsatte af det tilsigtede, nemlig til en nettoforøgelse af den ydre trussel. Ræsonnementet forekommer som led i en vurdering af faktoren »ydre trussel« og faktoren »forsvarsevne«. Forfatteren er inde på, at der består en interdependens mellem de to faktorer, men han tager ikke konsekvensen af denne erkendelse.

Bogen er formentlig kun tænkt som et bidrag til en teoridannelse; de generelle udsagn er formet som hypoteser, altså som formodninger. Men hypoteser, der er formuleret på et så spinkelt grundlag som en undersøgelse af ét eksempel – tilmed et eksempel som kun har kunnet belyses mangelfuldt – er for tilfældige og specifikke. Det havde været langt mere givende, om opgaven var blevet koncentreret om det konkrete begivenhedsforløb, hvor Beukel kunne have brugt en konsekvent gennemtænkt systematik til at karakterisere det konkrete begivenhedsforløb. Det ville have været et betydeligt større bidrag til en teoridannelse. Jørgen Fink